

Korumacıların 'Amasya Bildirgesi' *

Yurdun dört bir yanından gelen mimarlar, tarihe karşı 'ivedi görevleri' belirlediler...

O k t a y E k i n c i

Geçen 19 Mayıs 1997 günü "Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı" nedeniyle Samsun'daki "İlkadım Anıtı" önünde düzenlenen törene katılanlar arasında yurdun dört bir yanından gelen "mimarlar" da vardı. 17-18 Mayıs günlerinde Amasya'da buluşarak "Tarihsel ve doğal değerlerin korunması" karşısındaki sorumluluklarını tartışan mimarlar, toplantıdan sonra da Samsun'a geçerek laik ve demokratik Türkiye'nin korunması coşkusuna ortak oldular.

Aslında İlkadım Anıtı mimarlar için aynı zamanda ilgi çekici bir mimari tasarım örneği idi. Atatürk ve Anadolu halkı arasındaki "toplumsal dayanışmayı" simgeleyen anıt, 30 yıl önce mimar Seçkin Viter tarafından gerçekleştirilmiş ve 1969'daki açılışından bu yana da 19 Mayıs kutlamalarının merkezi olmuştur.

Ne var ki bu zarif anıtın bir "Gençlik ve Spor Bayramı" ile olan anlam birliğini de simgeleyen "kız ve erkek sporcu figürleri", 12 Eylül darbesini izleyen yıllarda dönemin Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren tarafından "müstehcen" bulunarak kaldırılmıştı. Önceki yıl Ankara'nın RP'li Belediye

Başkanı Melih Gökçek'in de aynı gerekçeyle kimi heykellere saldırmasından yıllar önce Samsun'da yaşanan bu "benzer davranışın" onarılması ise hala gerçekleşmemişti...

Mimarlar o sabah Atatürk'ün 78 yıl önce Samsun'a çıktığı "iskelenin" ve tarihi nhtımın da "yok olduğunu" fark ettiler. Özellikle 1980'li yıllardaki "betonlaşma hamleleri" sonucunda tarihsel kent dokusunu büyük oranda yitiren Samsun, sadece yağmaya dayalı bu şehircilik anlayışı içerisinde yeşil alanlarını da çoktan tüketmiş, böylece tıkanan kente yeniden açık yaşam alanları yaratılabilmek için de yöneticiler çareyi "denizi doldurmakta" bulmuşlardı.

İşte bu dolgu uygulamaları sırasında da elden çıkan özgün kıyı değerleri arasında hiç kuşkusuz en anlamlıları Atatürk'ün de Anadolu'ya "ilk adımını" attığı tarihi iskeleler ve eski nhtım kuşağıydı. Böylesi bir tarihsel anıyı bile gözden çıkaran sözde "modernleşme" (!) süreci sonunda ise artık Samsunlular Atatürk'ü gerçek yerinde karşılama şansını çoktan yitirmiş durumdalar.

"Koruma Kurulları üzerinde-ki siyasal ve ekonomik çıkar beklentilerine hizmet eden baskı ve müdahale sürecini durdurmak, devletin ve toplumun acil bir görevidir. Buna koşut olarak koruma kurulu kararlarının yayımlanması da artık ertelenemez bir hukuk ve demokrasi kuralı olarak yaşama geçirilmelidir..."

Dayanışma için buluşma...

Değişik illerdeki Mimarlar Odası birimlerinden yönetici ve üyelerin 19 Mayıs sabahı İlkadım Anıtı önündeki törene katılmalarından önce gerçekleştirdikleri 2 günlük "Amasya buluşması", bütün bu "yitirilen değerlerin" artık "son" olabilmesi için sürdürülecek koruma çabalarını bir kez daha tanımlamak bakımından "tarihsel bir anlam" taşıyordu.

Türkiye'nin hemen her köşesinde kültürel ve doğal miras sürekli bir "tehdit" ve "tahribat" altındaydı. Amasya, Muğla, Çanakkale, Fatih (İstanbul) gibi az sayıdaki duyarlı belediyenin dışında yerel yönetimlerin büyük çoğunluğu imar yetkilerini uygarlık değerlerini korumadan yana değil, bu değerleri yok eden imar rantçılarında yana kullanıyorlardı.

Hele Kültür Bakanlığı, özellikle 1996 yılı başlarından bu yana sanki kültürel zenginliklerimizi korumakla değil, bu zenginlikleri yağlamak isteyenlere "önlerini açmak" için görevlendirilmiş bir bakanlık gibi davranıyordu.

İşte böylesi bir ortamda, mimarların ülkeye karşı ulusal sorumluluklarını yeniden değerlendirmek ve yağmaya karşı daha etkin bir "eylem programı" geliştirmek üzere Amasya'da buluşmaları da "yer seçimi" açısından elbette ki bir rastlantı değildi.

Yalıboyu, Hazeranlar Konağı

Kısa adı YABEP olan "Yalıboyu Evlerini Koruma Projesi" birkaç yıl içinde "kent ölçeğini" yakalamış ve artık Amasya'nın, geniş bir koruma planıyla "bir bütün olarak" kimliğini yaşatması ilgili tüm kurumların öncelikli hedefi haline gelmişti... Belediye Başkanı Ahmet Çekin, vali Kemal Nehrozoğlu ve Mimarlar Odası temsilcisi Ali Kamil Yalçın, denebilir ki kentin bugüne dek gele-

"Mimarlar Odası'nın desteğiyle gerçekleşen YABEP (Amasya), ÇEYAP (Çanakkale), İZEYAP (İzmit) gibi olumlu örnekler, korumacılığın ancak bilinçli ve demokratik katılımı başarıya ulaşabileceğini göstermektedir. Bu çabaların yurt düzeyinde yaygınlaştırılması ve eşgüdümünün sağlanması için çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır..."

bilen binlerce yıllık uygarlık değerlerini 21. yüzyıla da taşımak üzere Türkiye'nin hasret kaldığı bir güçbirliğini yaşama geçiriyorlardı.

Yurdun diğer bölgelerinde aynı çabaların içinde olan mimarlar, Amasya'daki bu yürek ferahlatıcı süreci hem kucaklamak, hem de destek vermek üzere bir araya geldiklerinde, iki gün süren tartışma ve değerlendirmelerini de bir "bildirgeyle" belgelediler.

Aslında yine Amasya, aynı zamanda bir "bildirge kenti" sayılırdı. Atatürk'ün Samsun'dan sonra, önce Havza'ya, oradan da Amasya'ya geçerek Ulusal Kurtuluş Savaşımızın ilk önemli bildirgesini "Amasya Tami-

mi" olarak Cumhuriyet tarihine armağan etmesi, bu kentin zengin uygarlık kimliğine 20. yüzyılın belki de en güçlü katkısını sağlamıştı. İstanbul'daki işbirlikçi Osmanlı yönetiminin ülkenin bağımsızlığını ve ulusal onuru artık "koruyamadığını" Amasya'dan ilan eden Mustafa Kemal, kurtuluş için izlenecek mücadele yolunu da böylece aydınlatmış oluyordu...

Mimarlar da bu tarihsel bildirgeden 78 yıl sonra ve bir 19 Mayıs coşkusunun yaşandığı günlerde, denebilir ki "aynı tarihsel sorumluluğun" bu kez kendi meslek alanlarındaki yükümlülüklerini yine bir "Amasya bildirgesiyle" belgeleyip kamuoyuna açıkladılar.

Türkiye'nin "ulusal kimlik değerlerini" gözden çıkaran rant ekonomisi süreciyle tam bir "işbirliği" içinde olanların, bu ülkenin tarih ve doğa zenginliğini "koruyamadığını" vurgulayan mimarlar, yeryüzünde "onurlu bir ulus" olarak evrensel saygınlığımızı sürdürebilmek için de öncelikle "kültür mirasımıza" sahip çıkılması gerektiğini bir kez daha ilan ettiler.

Sorumluluklar ve uyarılar

Mimarlar Odası birimlerinin "Amasya buluşması" olarak 17-18 Mayıs 1997 günlerinde düzenledikleri "Koruma ve Sorumluluklar" başlıklı seminer, Samsun, Trabzon, Ordu, Kayseri, İzmir, İstanbul, Antalya, Mersin, Adana, Amasya ve Çanakkale'den yaklaşık 100 kişilik bir katılımı gerçekleştirdi. Seminerde dile getirilen değerlendirmelerin sonucunda kaleme alınarak ilan edilen "Amasya bildirgesi" başlıca 3 maddede halinde özetle şu görüşleri içeriyor:

"1- Bu seminer, kültür ve doğa değerlerinin korunması konusunda devlet adına en üst düzey yetkileri üstlenen Kültür Bakanlığı'nın, bu görevinden hızla uzaklaştığı ve koruma yönündeki hükümet dışı çabaları bile engellemeye çalıştığı bir dönemde yapılıyor. Nitekim yine bu seminerin çalışma günlerinde öğrenilen son kaygı verici gelişme de Foça'daki arkeolojik kazıların durdurulmuş olmasıdır..."

Seminer katılımcıları, çağdaş uygarlık ve tarih bilinci açısından kabul edilemez olan bu kararın, Kültür Bakanlığı'nda son zamanlarda hemen tüm geçmiş olumlu birikimleri yok etmeye yönelik bir davranış biçimi ve politika sergileyen, dar bir üst düzey siyasal ve bürokratik yönetici kadrodan kaynaklandığını bilmektedirler. (...) Foça arkeolojik kazılarının yeniden başlatılması, Türkiye için bir onur konusudur ve bunu engelleyenlere karşı devletin gerekli önlemleri alması, er-telenemez bir anayasal görevdir.

2- Amasya'daki YABEP, Çanakkale'deki ÇEYAP, İzmit'teki İZEYAP gibi katılımcı koruma projeleri, Mimarlar Odası'nın ilgili ve demokratik bir meslek kuruluşu olarak ülkedeki koruma süreçlerinde etkin yer almasının ne denli olumlu sonuçlar verdiğini kanıtlayan başarılı örneklerdir. Odanın bu işlevinin ve misyonunun daha da güçlendirilmesi, korumaya karşı olan egemen siyasal çevrelerdeki bu tür çabaları engelleme girişimlerine karşı kamuoyu duyarlılığının yükseltilmesi ivedi görevler arasında yer almaktadır.

3- Seminer katılımcıları, 1995'ten bu yana Kültür Bakanlığı'ndan talep edil-mekte olan 'Koruma Kurulu kararlarının yayımlanması' kuralının bir an önce yaşama geçirilmesinin yaşamsal önemine dikkat çekmektedirler. Bir yandan kurulları siyasal otoritenin kıskacından kurtaracak yeni yasal güvenceler için çalışmaların yoğunlaştırılması gerekirken, öbür yandan kurullardaki karar süreçlerinin açık, demokratik ve denetlenebilir bir ortama kavuşturulması için de kararların yayımlanması yönünde girişimler sürdürülmeli, hatta bu eksikliğin gerekirse başlangıçta Mimarlar Odası birimlerinde yerine getirilmesi için de olanaklar zorlanmalıdır."

* Bu yazı 12.6.1997 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanmıştır.